

VROEGSIGNALERING LEEFBAARHEIDSPROBLEMEN

Methode en aanpak

 Research en Advies

 Atlas voor gemeenten

VROEGSIGNALERING LEEFBAARHEIDSPROBLEMEN

Methode en aanpak

Versie 2018

t.b.v. de gemeenten Almelo, Enschede, Arnhem, Ede, Harderwijk, Haarlem, Zaanstad,
Maassluis, Schiedam, Vlaardingen, Eindhoven, Helmond, Maastricht, Venlo en Nissewaard

INHOUD

---

1 Aanleiding	7
2 De selectie van buurten	9
3 Doorgaande trend negatieve ontwikkeling	11
4 Kwetsbaarheid voor versnelde selectieve migratie	14
5 Kwetsbaarheid voor economische conjunctuur	19
6 Kwetsbaarheid voor krimpproblematiek	22
7 Kwetsbaarheid voor veiligheidsproblemen	25
8 Eindoordeel	28

I AANLEIDING

Met de Leefbaarometer kan tot op zeer laag schaalniveau in beeld worden gebracht hoe de stand van zaken is rond de leefbaarheid in het hele land. Veel beleidsmakers willen echter niet alleen weten hoe het gesteld is met de leefbaarheid, zij willen ook vooruit kunnen kijken. Daarbij is het minimaal nodig om in beeld te hebben of ook andere dan de al bekende gebieden met leefbaarheidsproblematiek kans maken om af te glijden, hoe groot die kans is en wat er aan gedaan zou kunnen worden. Dat zijn vragen die op elk bestuurlijk niveau relevant zijn: voor het rijk, voor provincies, regio's, gemeenten en voor lokale actoren als corporaties. Immers, door beleid niet alleen te richten op het oplossen van actuele problemen maar ook op het voorkómen van problemen, zal effectiever en met minder kosten voor de samenleving kunnen worden opgetreden.

RIGO en Atlas voor gemeenten hebben de afgelopen jaren verschillende instrumenten ontwikkeld die kunnen worden ingezet om vroegtijdig problemen te signaleren. In het vervolg daarop zijn in drie pilotgemeenten en -regio's (Dordrecht/Drechtsteden, Almere en Noord-Limburg) de ontwikkelde inzichten uit de studies naar omslagpunten en conjunctuur en bevolkingskrimp ingezet om tot een methodiek van vroegtijdige probleemsignalering te komen. Hiervoor is Leefbaarometer 1.0 gebruikt.

Over het algemeen is de methodiek goed ontvangen in de regio's. Om die reden is besloten om op basis van de opgedane inzichten de vroegsignalering verder in te zetten voor andere gemeenten en regio's. Naar aanleiding van de publicatie van de Leefbaarometer 2014 (Leefbaarometer 2.0) is de vroegsignalering ingezet voor zestien gemeenten. In deze editie – op basis van de Leefbaarometer 2016 – is de vroegsignalering ingezet bij 15 gemeenten.

De essentie van de methodiek achter de vroegsignalering is om voor de gebieden die niet de algemeen bekende probleemgebieden zijn, te inventariseren aan hoeveel en aan welke risico's ze blootstaan. Daarbij wordt geen prognose gemaakt van de toekomstige score op de Leefbaarometer, maar worden indicatoren gevolgd die samen een recept kunnen vormen voor het afglijden van wijken.

Het in beeld brengen van de buurten met het risico op afglijden concentreert zich op gebieden die op dit moment nog geen echte leefbaarheidsproblemen hebben, maar die – bij een eventuele negatieve ontwikkeling – daar wel vrij snel terecht kunnen komen. Het gaat

om buurten waarvan deelgebieden in 2016 'zwak' scoorden of 'in de onderste helft van voldoende' op de schaal van de Leefbaarometer.

De vroegsignalering gaat om het identificeren van buurten die om verschillende redenen risico lopen op 'afglijden' in de toekomst. Die mogelijke redenen waarom buurten risico's kunnen lopen zijn:

- doorgaande trend negatieve ontwikkeling;
- kwetsbaarheid voor economische conjunctuur;
- kwetsbaarheid voor versnelde selectieve migratie;
- kwetsbaarheid voor krimpproblematiek;
- kwetsbaarheid voor veiligheidsproblemen.

Voor de geselecteerde buurten wordt vervolgens gekeken naar de criteria die bijdragen aan die verschillende 'kwetsbaarheden'. Tot slot wordt een samenvattend oordeel gegeven over de kwetsbaarheid van de geselecteerde buurten.

In dit document wordt de werkwijze bij de vroegsignalering beschreven.

2 DE SELECTIE VAN BUURTEN

Voor de selectie van buurten worden de volgende beslisregels gehanteerd:

1. Selectie van buurten waarin zich delen bevinden die onvoldoende scores. Dat zijn buurten met leefbaarheidsproblemen. Van deze buurten mag worden aangenomen dat het 'bekende' gebieden zijn met leefbaarheidsproblemen. Ze worden benoemd, maar verder niet in de vroegsignalering betrokken, tenzij de gemeente heeft aangegeven deze buurten er wél bij te betrekken.
2. Selectie van buurten waarin zich delen bevinden die 'zwak' of 'net voldoende' zijn in de Leefbaarometer (maar geen delen die onvoldoende scores). Dit zijn de gebieden waar de vroegsignalering zich primair op richt.
3. Gebieden die in de Leefbaarometer geen scores lager dan 'net voldoende' hebben, maar waar de gemeente toch in is geïnteresseerd.

Daarmee is in principe een ruime keuze mogelijk. Voor de interpretatie van de uitkomsten is het belangrijk dat goed wordt nagegaan welke keuzes door uw gemeente zijn gemaakt. In buurten waarin onvoldoendes voorkomen, bleken in deze editie gemiddeld genomen de risico's op verdere verslechtering namelijk vrij groot.

2.1 SCHAALNIVEAU

De vroegsignalering heeft betrekking op het schaalniveau van CBS-buurten. Dat is echter niet het laagste schaalniveau dat in de analyses wordt betrokken. Voor zover relevant, wordt steeds gekeken in welke mate delen van buurten risico's lopen. Hoe groter het deel van een buurt dat risico loopt, hoe groter het risico van zo'n buurt wordt ingeschat. Voor de analyses op het sub-buurtniveau wordt gebruik gemaakt van de grids van 100 x 100 meter zoals die worden gebruikt op www.leefbaarometer.nl of van de onderliggende 6ppc gegevens. Sommige indicatoren zijn op een hoger schaalniveau. Voorzieningen worden gemeten op het niveau van buurten en bevolkingskrimp bijvoorbeeld op het niveau van gemeenten. Bij elke indicator wordt steeds het relevante schaalniveau benoemd.

2.2 UITSLUITINGSCRITERIA

CBS-buurten die in beginsel niet worden betrokken bij de vroegsignalering zijn de gebieden die een andere dan dominante woonfunctie hebben. Daartoe behoren bijvoorbeeld

industriegebieden, landelijke gebieden, recreatiegebieden en dergelijke. Tevens worden buurten uitgesloten met minder dan 500 inwoners *tenzij* de bevolkingsdichtheid er hoger is dan 3000 inwoners per vierkante kilometer. Dat gaat bijvoorbeeld op voor zeer kleine CBS-buurten die wel hoofdzakelijk een woonfunctie hebben.

2.3 INSLUITINGSCRITERIA

De vroegsignalering concentreert zich op buurten waarbinnen nog geen ‘onvoldoende’ grids zijn, maar wel grids die ‘zwak’ of ‘net voldoende’ scores. Uit eerder onderzoek (omslagzones bij de ontwikkeling van leefbaarheid) is gebleken dat dit buurten zijn die een verhoogd risico lopen. Bovendien geldt voor die buurten dat – als er een negatieve ontwikkeling plaatsvindt – ze relatief snel in de gevarenzone terecht komen. Let op, dit zijn geen buurten die per definitie risico’s lopen, maar buurten waarvan wordt nagegaan óf ze risico’s lopen.

De grens wordt gelegd bij de waarde ‘halverwege’ de score ‘voldoende’. Het gaat dus in beginsel om buurten waarbinnen grids liggen die ‘zwak’ scores of een score hebben in de onderste helft van ‘voldoende’. Bovendien mag de buurt niet voldoen aan de hiervoor genoemde uitsluitingscriteria.

In deze editie konden gemeenten besluiten om ook andere dan de hiervoor genoemde buurten te includeren. Er kunnen dus ook buurten zijn opgenomen waarin al onvoldoendes voorkomen of die beter dan ‘net voldoende’ scores.

3 DOORGAANDE TREND NEGATIEVE ONTWIKKELING

Er wordt nagegaan of er binnen de geselecteerde buurten grids zijn, die al een negatieve ontwikkeling hebben doorgemaakt. Als dat het geval is, dan is er een eerste aanwijzing dat het niet goed gaat in de buurt. Er moet daarbij wel worden opgemerkt dat als er nog geen negatieve ontwikkelingen zijn, dit op zichzelf niet veel hoeft te zeggen. Immers, vroegsignalering gaat niet over de ontwikkeling in het verleden maar over ontwikkelingen die meestal nog moeten komen.

Er worden twee periodes onderscheiden:

- 2014-2016 voor een beeld van de meest recente ontwikkeling die met de Leefbaarometer kan worden gemeten.
- 2008-2016 voor een beeld of er sprake is van een negatieve ontwikkeling op de langere termijn.

Bij die periodes worden drie indicatoren gebruikt:

- **Weinig negatief:** een ontwikkeling die negatief is, maar minder dan een 'mogelijke achteruitgang' zoals die in de Leefbaarometer wordt weergegeven (zie legenda).
- **Negatief:** een negatieve ontwikkeling die minimaal overeenkomt met de score 'mogelijke achteruitgang' (zie legenda).
- **Sterk negatief:** een negatieve ontwikkeling die minimaal overeenkomt met de score 'achteruitgang' (zie legenda).

Leefbaarheidsontwikkeling, Gemeenten, 2014-2016

| Gemeentegrenzen 2016

- Grote achteruitgang
- Achteruitgang
- Mogelijke achteruitgang
- Geen ontwikkeling
- Mogelijke vooruitgang
- Vooruitgang
- Grote vooruitgang

Binnen de CBS-buurt worden de bewoners (peiljaar 2016) geteld die wonen in een deelgebied dat minimaal een mogelijke achteruitgang of een achteruitgang heeft doorgemaakt. Dat aantal wordt gedeeld door het totale aantal bewoners in de buurt om te komen tot een indicatie van de mate waarin er in de betreffende buurt sprake is van een negatieve ontwikkeling in de afgelopen jaren.

De hiervoor genoemde percentages worden gewaardeerd op basis van hun verdeling binnen de groep potentiële risicobuurtten in Nederland. De grenswaarden die zijn gebruikt bij de toegekende scores aan de ontwikkelingsindicatoren zijn weergegeven in Tabel 1.

Tabel 1 Grenswaarden ontwikkelingsscores

		Score				
		0	0,25	0,5	0,75	1
Weinig nega- tief	2008-2016	0-6%	6-20%	20-35%	35-56%	>56%
	2014-2016	0-10%	10-28%	28-46%	46-68%	>68%
negatief	2008-2016	0%	0-3%	3-10%	10-24%	>24%
	2014-2016	0%	0%	0-4%	4-16%	>16%
Sterk nega- tief	2008-2016	0%	0%	0-1%	1-7%	>7%
	2014-2016	0%	0-1%	1-5%	5-8%	>8%

Noot. Als zowel de scores 0 als 0,25 worden gedefinieerd met 0% komt de score 0,25 niet voor. Een percentage > 0 leidt dan direct tot een score 0,5.

Buurten waarin meer dan 56% van de bewoners woont in een grid dat tussen 2008 en 2016 minimaal een weinig negatieve ontwikkeling had, krijgen een score 1. Bij een percentage tussen de 35 en 56% wordt een score 0,75 gegeven. Bij een percentage tussen de 20 en 35% wordt een score 0,5 gegeven. Bij een percentage tussen de 6% en 20% een score 0,25 en bij een aandeel lager dan 6% wordt een score 0 toegekend: (nagenoeg) geen negatieve ontwikkeling. Voor de andere indicatoren gaat de toekenning op een vergelijkbare manier, maar met de betreffende waarden uit de tabel.

De eindscore op het thema 'negatieve ontwikkeling' is de combinatie van de gemiddelde ontwikkelingsscore (over de zes genoemde indicatoren) met de huidige situatie (dus waar de negatieve ontwikkeling in het verleden toe heeft geleid). De scores voor de situatie in 2016 worden toegekend op basis van de kwintielverdeling binnen de groep potentiële risicobuurtten in Nederland zoals weergegeven in tabel 2. De (landelijk) 20% buurten met het

grootste aandeel bewoners met een risicogrid krijgen een score '1'. De 20% buurten met het kleinste aandeel krijgen een score '0'.

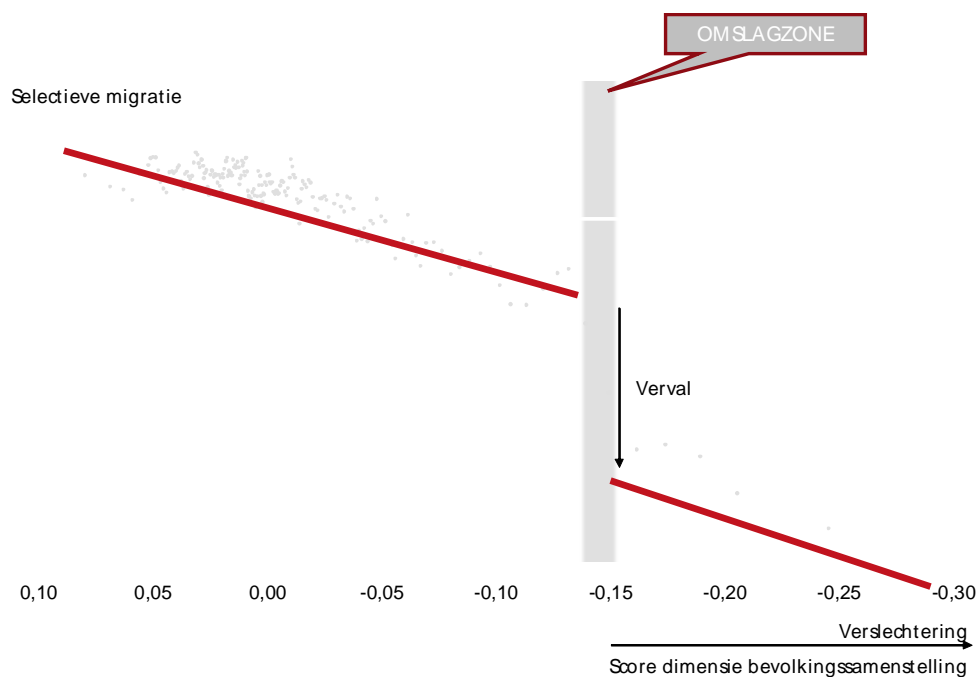
Tabel 2 Grenswaarden eindsituatie

	Score				
	0	0,25	0,5	0,75	1
% bevolking in een 'potentieel risicogrid' in 2016	0-3%	3-9%	9-20%	20-43%	>43%

4 KWETSBAARHEID VOOR VERSNELDE SELECTIEVE MIGRATIE

Studies naar de omslagpunten (en omslagzones) in de ontwikkeling van wijken lieten zien dat bij een kleine negatieve leefbaarheidsontwikkeling van buurten met een matig positieve leefbaarheid (op basis van Leefbaarometer 1.0) de leefbaarheid in een vervalspiraal kan komen door selectieve migratie (zie figuur 4.1 voor een schematische weergave van dat proces).

Figuur 4.1 De omslagzone in de ontwikkeling van buurten en wijken

Die studies lieten ook zien dat er bepaalde omstandigheden zijn die de kans dat dit gebeurt vergroten, zoals een hoog aandeel ouderen met een laag inkomen, een incurante woningvoorraad en veel nieuwbouw in de omgeving (maar niet in de wijk zelf).

In dit onderdeel van de Vroegsignalering voor leefbaarheidsproblemen wordt allereerst van de geselecteerde buurten beoordeeld of ze zich al dan niet in de omslagzone bevinden.

Vervolgens worden de versterkende omstandigheden van de betreffende buurten in kaart gebracht.

4.1 OMSLAGZONE

De helft van de score bij dit onderdeel wordt bepaald door de vraag of een bepaalde buurt zich in de omslagzone bevindt waarbinnen veel buurten in een vervalspiraal terecht komen. Die zone is in figuur 4.1 aangegeven met de grijze balk. Als een buurt zich in die omslagzone bevindt krijgt hij een score 1, bevindt hij zich daar niet in dan krijgt hij een score 0.

Complicatie hierbij is dat de statistisch bepaalde omslagzone is gebaseerd op de scores uit de Leefbaarometer 1.0 die slechts tot en met 2012 is geactualiseerd. Voor 2012 bestaan er echter zowel scores volgens de methodiek van Leefbaarometer 1.0 als die van Leefbaarometer 2.0. Op basis van deze scores is voor 2014 en 2016 de verandering in de scores op de dimensie bevolkingssamenstelling in Leefbaarometer 2.0 teruggelegd naar scores uit Leefbaarometer 1.0. Op deze manier is nu toch nog iets te zeggen over omslagzones. Voor 2018 is de trend tussen 2012 en 2016 doorgetrokken. Zo kan per buurt worden beoordeeld of die zich ergens tussen 2014 en 2018 in de omslagzone bevindt.

4.2 KATALYSATOREN

Daarnaast wordt bekeken hoe buurten scoren op de verschillende versterkende omstandigheden om te beoordelen of er inderdaad een gerede kans is dat deze buurten in een vervalspiraal terecht komen. In de studie “De voorspellende waarde van omslagzones”¹ is een aantal indicatoren voor de uitgangssituatie in een gebied gevonden dat de kans vergroot dat datzelfde gebied zich op een later moment negatief zal ontwikkelen. Het gaat dan in het bijzonder om indicatoren die op enge wijze van invloed zijn op het ontstaan of

---

¹ Leidelmeijer, K., G. Marlet, R. Schulenberg en C. van Woerkens (2012), De voorspellende waarde van omslagzones in leefbaarheid, RIGO en Atlas voor gemeenten i.o.v. Ministerie van BZK.

toenemen van een selectieve migratie. Daarbij stromen lage inkomens in en hogere inkomens uit. Die indicatoren zijn:

- Het aandeel 'zwakke leefbaarheid' in de buurt;
- Veel 65-plussers met lage ses;
- Veel bijstandsonvangers
- Veel relatief kleine woningen;
- Veel (vroeg)naoorlogse woningen.
- Veel meergezinswoningen;
- Weinig twee-onder-een-kap en vrijstaande woningen;
- Hoge mutatiegraad
- Veel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond
- Veel bewoners uit Midden en Oost-Europa
- Kleine afstand tot een probleemwijk
- Een relatief hoog niveau van veiligheid;

In beginsel geldt er een continue relatie tussen de waarde van de indicatoren en de kans op een versneld negatieve ontwikkeling. Dus, bijvoorbeeld: hoe groter het aandeel 65-plussers hoe groter de kans op een later versneld negatieve ontwikkeling. Nadere analyses hebben echter aangegeven dat een aantal verbijzonderingen van toepassing is.

De eerste verbijzondering is dat de kans op de bedoelde selectieve migratie in het bijzonder is voorbehouden aan gebieden waar (nog) een behoorlijk deel van de voorraad bestaat uit woningen uit de periode 1945-1980. Als het aandeel woningen uit deze periode in een buurt minder is dan 1/8 gaan we ervan uit dat dit fenomeen hier niet erg waarschijnlijk is: score '0'. Dus buurten die voornamelijk vooroorlogs zijn of buurten waar de woningvoorraad van na 1980 dateert, krijgen hierdoor automatisch een score '0'. Als hier uitzonderingen op worden gemaakt, dan wordt hier apart melding van gemaakt.

De tweede verbijzondering is dat het aandeel ouderen niet in algemene zin van belang is, maar vooral in relatie tot een laag niveau van de sociaaleconomische status in een buurt. Die benaderen we door de combinatie van het aandeel bijstandsonvangers in een buurt en het aandeel sociale huurwoningen. Naarmate die SES-score hoger is, telt het aandeel ouderen

zwaarder (SES-score * % 65-plus). Deze factor is dan van relatief groot belang en krijgt in de berekening van de eindscore een zwaarder gewicht ten opzichte van de overige indicatoren.

De derde verbijzondering is dat de omvang van het gebied dat kwetsbaar is (dus in de categorie 'potentieel risico' valt), een relatief groot gewicht moet krijgen ten opzichte van de andere indicatoren. Ook deze indicator tellen we drie keer mee.

En tot slot is naast het aandeel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond ook het aandeel bewoners met een midden of Oost-Europese achtergrond meegenomen. In de oorspronkelijke analyses van de omslagzones zijn zij niet betrokken omdat die indicator geen deel uitmaakte van de Leefbaarometer. Met ingang van Leefbaarometer 2.0 is die indicator wel beschikbaar.

De grenswaarden voor de scoring van de indicatoren zijn gebaseerd op de kwintielgrenzen binnen de groep potentiële probleebuurtten in Nederland zoals weergegeven in tabel 3.

Tabel 3 Grenswaarden katalysatoren omslagpunten

Risico is:	score					gewicht
	0	0,25	0,5	0,75	1	
Groot aandeel 'zwakke leefbaarheid' in de buurt;	0-3%	3-9%	9-20%	20-43%	> 43%	3
Veel 65-plussers met lage ses;	0-2%	3-4%	4-5%	5-8%	> 8%	3
Veel bijstandsontvangers	0-7%	7-11%	11-15%	15-20%	> 20%	1
Veel relatief kleine woningen;	0%	0-5%	5-15%	15-32%	> 32%	1
Veel vroeg naoorlogse woningen.	0%	0-5%	5-20%	20-57%	> 57%	1
veel laat naoorlogse woningen	0%	0-12%	12-43%	43-88%	> 88%	1
Veel meergezinswoningen;	0-18%	18-45%	45-69%	69-90%	> 90%	1
Weinig twee-onder-een-kap en vrijstaande woningen;	>10%	5-10%	3-5%	0-3%	0%	1
Hoge mutatiegraad	0-20%	20-23%	23-27%	27-35%	> 35%	1
Veel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond	0%	0-16%	16-24%	24-32%	> 32%	1
Veel bewoners uit Midden en Oost-Europa	0%	0-1%	1-1,6%	1,6-2,3%	> 2,3%	1

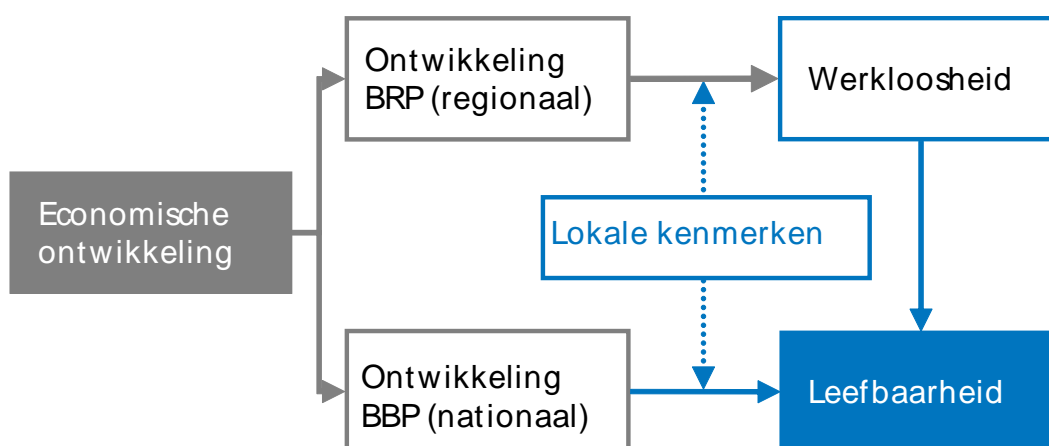
Risico is:	score					gewicht
	0	0,25	0,5	0,75	1	
Kleine afstand tot een probleemwijk	> 5 kilometer afstand	> kilometer afstand	probleembuurt <= 1 kilometer	grenst aan probleembuurt	is probleembuurt	1
Een relatief hoog niveau van veiligheid;	<= -0,24	-0,18 -- 0,24	-0,14 -- 0,18	-0,09 -- 0,14	> -0,09	1

Op dit onderdeel kan eveneens maximaal 1 punt worden gescoord. Dat gold ook voor het eerste onderdeel (zie paragraaf 4.1). De punten uit beide onderdelen worden opgeteld en gedeeld door 2. De maximale score voor die onderdeel komt zodoende uit tussen 0 en 1.

5 KWETSBAARHEID VOOR ECONOMISCHE CONJUNCTUUR

Uit de studie ‘Conjunctuur en leefbaarheid’ volgde dat wijken op een verschillende manier gevoelig zijn voor economische ontwikkelingen.² Buurten met veel jongeren en/of sociale huur lopen bijvoorbeeld een veel groter risico op een verslechtering van de leefbaarheid in tijden van een economische laagconjunctuur dan andere buurten. Figuur 5.1 geeft die relatie schematisch weer:

Figuur 5.1 De relatie tussen economische conjunctuur en leefbaarheid

In dit onderdeel van de vroegsignalering wordt allereerst de werkloosheidsontwikkeling van de geselecteerde buurten in kaart gebracht over de periode 2008-2016 en 2012-2016.

Vervolgens worden die buurten geselecteerd waar er in een periode sprake was van een bovengemiddelde ontwikkeling van de werkloosheid (ten opzichte van het landelijke gemiddelde). Voor de buurten zijn per periode de kwintielgrenzen bepaald. Wanneer de ontwikkeling van de werkloosheid in een buurt in het hoogste kwintiel zit krijgt deze een score van 1, in het een-na-hoogste kwintiel een score van 0,75 enzovoorts. Buurten die een beter dan (het landelijke) gemiddelde ontwikkeling van het aandeel werklozen kenden, krijgen een score van 0.

In totaal kunnen voor dit onderdeel dus twee punten worden gescoord (de beide periodes). Beide scores worden opgeteld en gedeeld door twee, zodat uit dit onderdeel een score

² P. Berkhout, G. Marlet, K. Leidelmeijer, R. Ponds, C. van Woerkens, 2013: Conjunctuur en leefbaarheid. Een eerste verkenning naar de relatie tussen macro-economische conjunctuur en de leefbaarheid in buurten en wijken in Nederland (Atlas/RIGO, Utrecht/Amsterdam).

komt tussen de 0 (een gunstigere ontwikkeling dan het landelijk gemiddelde in beide periodes) en 1 (in beide periodes een toename van de werkloosheid in hoogste kwintiel).

Daarnaast wordt de ontwikkeling op de indicatoren die de doorwerking van een economische recessie op leefbaarheid versterken gevolgd:

- Het aandeel jongeren (15-24 jaar)
- Het aandeel sociale huurwoningen
- Het aandeel eenoudergezinnen

Als een buurt op een van deze indicatoren bovengemiddeld (ten opzichte van Nederland) scoort, betekent dit dat die indicator ervoor zorgt dat de leefbaarheid in de buurt meer dan gemiddeld gevoelig is voor economische conjunctuur. Voor die buurten waarvoor dit het geval is, worden eveneens voor elk van de drie indicatoren de kwintielgrenzen bepaald. Deze kwintielgrenzen gelden als grenswaarden op basis waarvan een buurt een score krijgt van 0,25 (laagste kwintiel) tot 1 (hoogste kwintiel).

Omdat het drie indicatoren betreft kunnen in totaal op dit onderdeel dus maximaal drie punten worden gescoord. Die punten worden opgeteld en gedeeld door drie zodat een score tussen 0 en 1 resulteert.

De beide subscores worden tot slot opgeteld en gedeeld door twee om tot een totaalscore op het onderdeel 'economische conjunctuur' uit te komen die ligt tussen 0 en 1.

Tabel 4 Grenswaarden kwetsbaarheid voor economische conjunctuur

Risico is:	score				
	0	0,25	0,5	0,75	1
Groei aandeel niet-werkende werkzoekenden (2008-2016)	< 4.7%	4.7-6.3%	6.3-7.4%	7.4-9.1%	> 9.1%
Groei aandeel niet-werkende werkzoekenden (2012-2016)	< 4.8%	4.8-6.1%	6.1-7.4%	7.4-9.6%	> 9.6%
Percentage sociale huur	< 29%	29-41%	41-52%	52-64%	> 64%
Aandeel 15-24-jarigen	< 12.3%	12.3%-13.3%	13.3%-14.6%	14.6%-16.5%	> 16.5%
Aandeel eenoudergezinnen	< 7.1%	7.1%-8.4%	8.4%-10.0%	10.0%-12.5%	> 12.5%

6 KWETSBAARHEID VOOR KRIMPPROBLEMATIEK

Bevolkingskrimp en leefbaarheid hangen met elkaar samen. Waar de bevolking afneemt, kan het draagvlak voor allerlei voorzieningen die bijdragen aan de leefbaarheid afnemen en kan bijvoorbeeld de openbare ruimte onaantrekkelijk worden door leegstand. Omgekeerd geldt ook dat gebieden met een mindere leefbaarheid eerder vatbaar zijn voor bevolkingskrimp (omdat het gebied geen nieuwe bewoners aantrekt) dan de meer leefbare gebieden. De samenhang tussen beide fenomenen is door ons uitgebreid beschreven in de studie 'Leefbaarheid in krimpgebieden'.³ De wijze waarop krimpproblematiek in de vroegsignalering wordt betrokken, is grotendeels ontleend aan deze publicatie.

Bevolkingskrimp is niet voor alle delen van het land een relevant thema. Het is vooralsnog voorbehouden aan specifieke regio's. Om die reden maken we voor dit thema een voorselectie van gemeenten/regio's waarin krimpproblematiek speelt of naar verwachting zal gaan spelen. Daarvoor kijken we op gemeenteniveau terug naar de ontwikkeling van de totale bevolking (personen en huishoudens) in de periodes:

- 2010-2018
- 2015-2018

En vooruit naar de periode:

- 2017-2030/2014

Dat laatste doen we zowel voor de CBS-prognose als de Primos-prognose.

Als in een van deze periodes sprake is van een negatieve bevolkingsontwikkeling op een van de indicatoren, is de aanname dat bevolkingskrimp in de betreffende gemeente een rol kan spelen. Voor die selectie van gemeenten is vervolgens op het niveau van CBS-buurtten

---

³ Leidelmeijer, K en G. Marlet (2011). Leefbaarheid in krimpgebieden; een verkenning van de relatie tussen bevolkingskrimp en leefbaarheid. RIGO en Atlas voor gemeenten i.o.v. Ministerie van BZK.

verkend of er in de risicobuurt binnen die gemeenten sprake is van ontwikkelingen die duiden op een kwetsbaarheid voor leefbaarheidsproblemen in relatie tot bevolkingskrimp.

Daarvoor worden de volgende indicatoren gebruikt:

- Demografie
  - Ontwikkeling aantal personen
  - Ontgroening
  - Vergrijzing
- Stand en ontwikkeling voorzieningen
  - Dimensie voorzieningen uit de Leefbaarometer
- Stand en ontwikkeling lage inkomens
  - Bijstand
  - Werkloosheid

Voor lage inkomens is als benadering het niveau en de ontwikkeling van het aandeel bijstandsontvangers en het aandeel werklozen genomen. Het aandeel lage inkomens maakt zelf namelijk geen deel uit van de indicatorenset van de Leefbaarometer 2.0. Genoemde indicatoren hangen hier wel sterk mee samen.

Voor de ontwikkeling van voorzieningen zijn het niveau en de ontwikkeling van de dimensie 'voorzieningen' (2014-2016) op de Leefbaarometer genomen. De dimensie voorzieningen is in de Leefbaarometer 2.0 uitgebreid met een groot aantal indicatoren en om die reden ook niet vergelijkbaar met de dimensie voorzieningen in de oorspronkelijke Leefbaarometer. De gehanteerde grenswaarden zijn weergegeven in tabel 5.

Tabel 4 Grenswaarden risicofactoren bevolkingskrimp per buurt

		score				
		0	0,25	0,5	0,75	1
bevolking	2006-2016	>15%	3-15%	-1 - 3%	-10 - -1%	<=10%
	2012-2016	>14%	4-14%	0-4%	-3-0%	<=-3%
65-plus	2016	<=10%	10-14%	14-17%	17-21%	>21%
	2006-2016	0%	0-44%	44-92%	92-159%	>159%
	2012-2016	0%	0-5%	5-14%	14-29%	>29%
0-18 jaar	2016	>25%	22-25%	19-22%	16-19%	<=16%
	2012-2016	>13%	7-13%	3-7%	0-3%	0%

		score				
		0	0,25	0,5	0,75	1
19-24 jaar	2016	>10%	8-10%	7-8%	6-7%	<=6%
	2012-2016	>21%	5-21%	-5-5%	-15--5%	<=-15%
voorzieningen	2016	>0,08	0,03- 0,08	-0,01- 0,03	-0,09 - - 0,01	<=-0,09
	2012-2016	>0,12	0,01- 0,12	-0,06- 0,01	-0,19 - - 0,06	<=-0,19
aandeel bij- stand	2016	<=2%	2-6%	6-10%	10-15%	>15%
	2012-2016	<=-4%	-4-13%	13-28%	28-56%	>56%
aandeel WW- ontvangers	2016	<=3,6%	3,6-4,2%	4,2-4,7%	4,7-5,4%	>5,4%
	2012-2016	<=-52%	-52 - - 26%	-26 - 17%	17 -97%	>97%

7 KWETSBAARHEID VOOR VEILIGHEIDSPROBLEMEN

Voor het thema veiligheid wordt tot slot gekeken naar zowel de ontwikkeling van de overlast en onveiligheid in een buurt, als de factoren die daarop van invloed zijn. Daarvoor wordt aangesloten bij een model waarmee de mate van overlast en onveiligheid in een buurt wordt voorspeld uit allerlei kenmerken van die buurt.⁴ Op basis van dat model en de databeschikbaarheid in de Leefbaarometer 2.0 konden in de Vroegsignalering de volgende verklarende factoren worden meegenomen:

- niet-westerse migratieachtergrond
- jongeren (10-19 jaar)
- niet werkende werkzoekenden

Om te komen tot een score voor de kwetsbaarheid van een buurt voor veiligheidsproblemen is allereerst de ontwikkeling van de mate van overlast en onveiligheid in een buurt in kaart gebracht. Dat is wederom gedaan voor de periode 2008-2016 en 2012-2016. Alle buurten met een bovengemiddelde toename worden geselecteerd en daarvan worden de kwintielgrenzen berekend die vervolgens als grenswaarden voor een score van 0,25 tot en

---

⁴ G.A. Marlet, C.M.C.M. van Woerkens, 2007: Op weg naar Early Warning. Omvang, oorzaak en ontwikkeling van problemen in de wijk (Atlas voor gemeenten, Utrecht).

met 1 worden gebruikt. De scores van beide periodes zijn vervolgens opgeteld en gedeeld door twee om te komen tot een subscore tussen 0 en 1.

De andere subscore komt uit de stand en ontwikkeling van de verklarende factoren ten opzichte van het Nederlands gemiddelde. Daarbij zijn beide periodes aangehouden. In totaal kunnen 9 punten worden gehaald:

1. een bovengemiddeld aandeel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond in de buurt;
2. een bovengemiddelde toename van het aandeel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond tussen 2008 en 2016;
3. een bovengemiddelde toename van het aandeel bewoners met een niet-westerse migratieachtergrond tussen 2012 en 2016;
4. een bovengemiddeld aandeel jongeren in de buurt;
5. een bovengemiddelde ontwikkeling van het aandeel jongeren tussen 2008 en 2016;
6. een bovengemiddelde ontwikkeling van het aandeel jongeren tussen 2012 en 2016;
7. een bovengemiddeld aandeel niet werkende werkzoekenden in de buurt;
8. een bovengemiddelde ontwikkeling van het aandeel niet werkende werkzoekenden tussen 2008 en 2016;
9. een bovengemiddelde ontwikkeling van het aandeel niet werkende werkzoekenden tussen 2012 en 2016.

In alle gevallen worden weer de buurten geselecteerd met een bovengemiddelde score en daarvan de kwintielwaarden bepaald om als grenswaarden voor een score van 0,25 tot en met 1 te dienen.

De scores worden opgeteld en gedeeld door 9 zodat er een subscore ontstaat die tussen 0 en 1 ligt. Deze subscore wordt opgeteld bij de subscore van de ontwikkeling op het gebied van veiligheid en gedeeld door 2 om tot een totaalscore op dit onderdeel te komen die ligt tussen 0 en 1.

Tabel 6 Grenswaarden kwetsbaarheid voor economische conjunctuur

Risico is:	score				
	0	0,25	0,5	0,75	1
Ontwikkeling score “Overlast en onveiligheid” (2008-2016)	< -2.8	-2.8-0.2	0.2-3.0	3.0-5.9	> 5.9
Ontwikkeling score “Overlast en onveiligheid” (2012-2016)	< -2.7	-2.7-0.9	-0.9-0.9	0.9-2.9	> 2.9
Aandeel niet-westerse migratieachtergrond	< 12.4%	12.4-15.7%	15.7-21.2%	21.2-28.3%	> 28.3%
Groei aandeel niet-westerse migratieachtergrond (2008-2016)	< 1.6%	1.6-2.7%	2.7-3.8%	3.8-5.4%	> 5.4%
Groei aandeel niet-westerse migratieachtergrond (2012-2016)	< 0.8%	0.8-1.3%	1.3-1.9%	1.9-3.0%	> 3.0%
Aandeel jongeren	< 11.9%	11.9-12.8%	12.8-13.2%	13.2-14.0%	> 14.0%
Groei aandeel jongeren (2008-2016)	< -0.24%	-0.24-0.36%	0.36-0.70%	0.70-1.54%	> 1.54%
Groei aandeel jongeren (2012-2016)	< -0.15%	-0.15-0.21%	0.21-0.62%	0.62-1.12%	> 1.12%
Aandeel niet-werkende werkzoekenden	< 9.0%	9.0-11.6%	11.6-14.1%	14.1-18.4%	> 18.4%
Groei aandeel niet-werkende werkzoekenden (2008-2016)	< 4.7%	4.7-6.3%	6.3-7.4%	7.4-9.1%	> 9.1%
Groei aandeel niet-werkende werkzoekenden (2012-2016)	< 4.8%	4.8-6.1%	6.1-7.4%	7.4-9.6%	> 9.6%

8 EINDOORDEEL

Wat is op basis van alle informatie die in de Vroegsignalering voor leefbaarheidsproblemen is gepresenteerd nu uiteindelijk de kans dat een buurt echt op het punt staat om af te glijden? De scores op alle onderdelen worden tot slot opgeteld om tot een eindoordeel te komen. Alle categorieën tellen daarbij even zwaar; de maximale score is daardoor 5 (1 punt per categorie). De vroegsignalering levert zo per gemeenten drie sets van buurten op:

1. Probleembuurten (een negatieve score op de Leefbaarometer).
2. Risicobuurten (inclusief probleembuurten indien daarvoor is gekozen) waarvoor aanwijzingen zijn dat de leefbaarheid zich er (verder) negatief zal ontwikkelen.
3. Risicobuurten (inclusief probleembuurten indien daarvoor is gekozen) waarvoor er nog geen aanwijzingen zijn dat de leefbaarheid zich er (verder) negatief zal ontwikkelen.

Van categorie 1 wordt ervan uitgegaan dat die buurten bij gemeenten al bekend zijn. Categorie 3 zijn buurten die voorlopig nog geen extra aandacht verdienen maar wel in de gaten moeten worden gehouden. Categorie 2 zijn buurten die extra aandacht verdienen om (verder) afglijden te voorkomen.